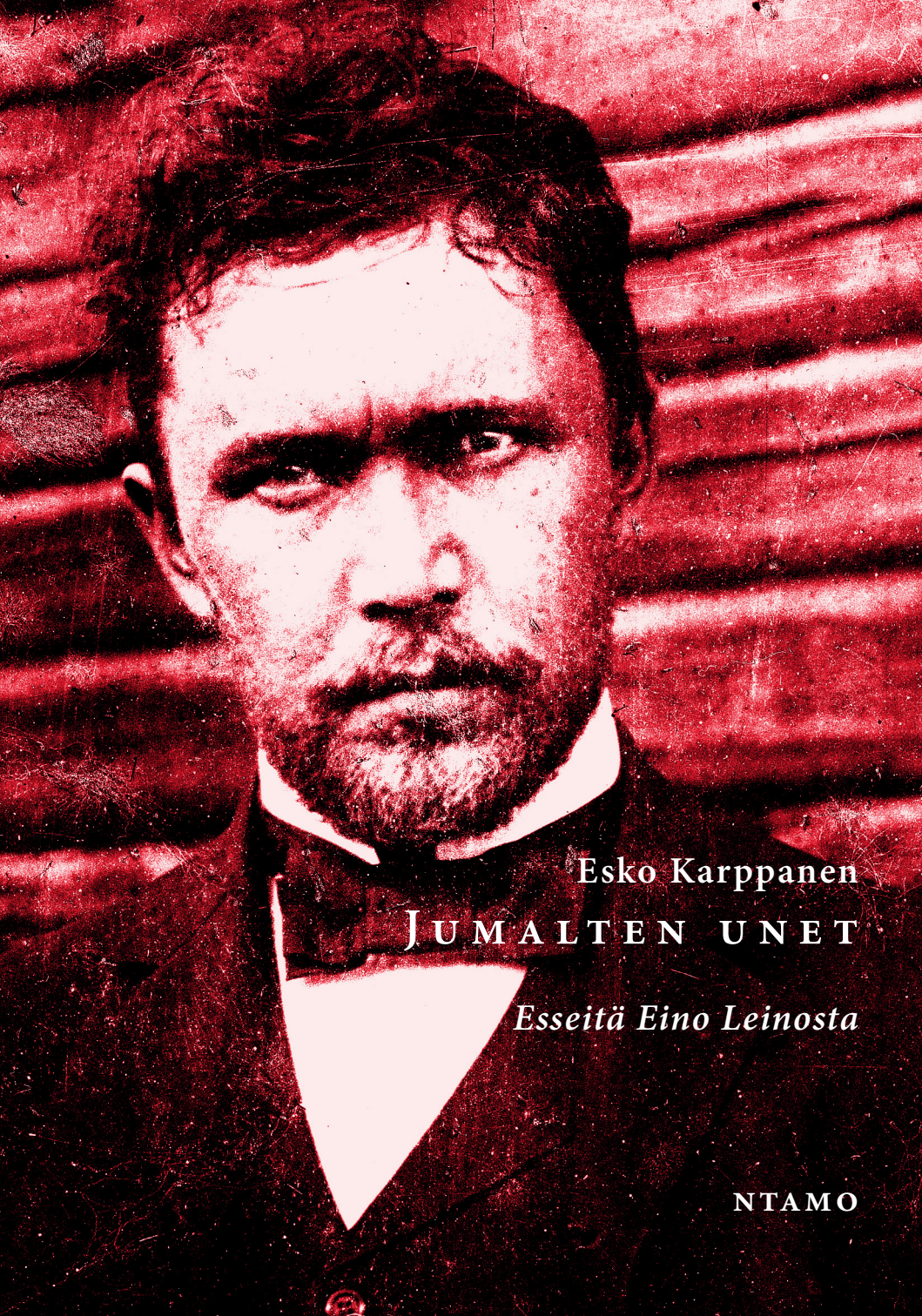

Esko Karppanen

JUMALTEN UNET

Esseitä Eino Leinosta

NTAMO

JUMALTEN UNET

Esko Karppanen

JUMALTEN UNET

Esseitä Eino Leinosta

NTAMO

Helsinki 2018

© 2018 Esko Karppanen

ISBN 978-952-215-749-2

ULKOASU & TAITTO

Göran de Kopior

KANNEN KUVAT

Eino Leino kesällä 1903 Kangasniemellä; valokuva: Otto Manninen;
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto,

kirjallisuuden ja kulttuurihistorian kokoelmat

Albert Edelfelt, *Kristus ja Mataleena* (1890); Ateneumin taidemuseo;

Wikimedia Commons

VALMISTAJA

BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

2018

NTAMO

www.ntamo.net

Mik' on laulu kuolon lasten?
Laulu päivästä elämän.
Mikäpä elämän lasten?
Laulu kuolon kuutamosta.

(Eino Leino, 1902)

SISÄLLYS

Tuhon virsiä 13

Sukurutsa Kristus 41

Vapahtaja tanssii – ja saunookin 63

Tuonelan sulho 77

Ihmisen erehdykset 97

Luovutan luettavaksi viisi esseetä. Ne käsittelevät Eino Leinon sanataiteessa esiintyviä traagisia myyttitarinoita; tragiikan pehmennyksenä hiukan legendan hämyä.

Ihminen on aina halajanut tietoa. Siitä kertovat monet myytit. Kiellosta huolimatta ja sen tähdenkin Aatami ja Eeva maistelivat houkuttavaa hedelmää saadakseen tietoa. Siitä hyvästä he joutuivat jättämään paratiisillisen olotilansa, kun Saatana käärmeen hahmossa vietti Eevan. Faust myi tiedonjanossaan sielunsa paholaiselle.

Moni runo Leinon kokoelmissa *Helkavirsiä* (1903, 1916) päättyy tuhoon. Erityisen usein tuhoon johtaa Eros: milloin intohimona itessään, milloin mustasukkaisuuden vihaksi muuttamana, joskus elämänpituusena suruna pettymysten tähden. Eroottiset teemat ovat esillä myös *Mystilliseksi trilogiaksi* Leinon alaotsikoimassa teoksessa *Alla kasvon Kaikkivallan* (1917).

Metafysiikka kiehtoi Leinoa jo nuorena. Parhain osoitus siitä on epäilemättä elämän ja kuoleman toisiinsa kytkevä filosofinen näytelmäruno *Tuonelan joutsen* (1896). Samaan teemaan Leino palaa vielä toisen sarjan Helkavirsissään ja viimeisessä näytelmässään *Karjalan kuningas* (1917). Leino itse piti *Tuonelan joutsenen* Lemminkäistä eräänlaisena Kristuksena, niin kuin voidaan pitää *Karjalan kuninkaan* Lemmestäkin. Hänen kohtaloonsa Leino kutoi paitsi pasifismin myös dekadentin sukurutsan teeman sisaren ja veljen rakkautena traagisen Kullervo-myytin tapaan.

Kohtaamme myös monia Kristus-hahmoja. Perinteisimpiä on kansanrunouden legendatraditiosta kehitelty ja muunneltu Kiesus Karjalan jumala, joka on paimenena ”ruman Ruotuksen talossa”.

Epäsovinnaisempaan suuntaan mennään silloin, kun Herramme Vapahtajamme yltyy saunomaan kyläläisten kesken. Ja varsin omaperäistä morsiusmystiikkaa edustaa Kristus, joka tanssittaa kyläjuhlissa neitoa, jolla ei vielä ole tanssikavaljeeria.

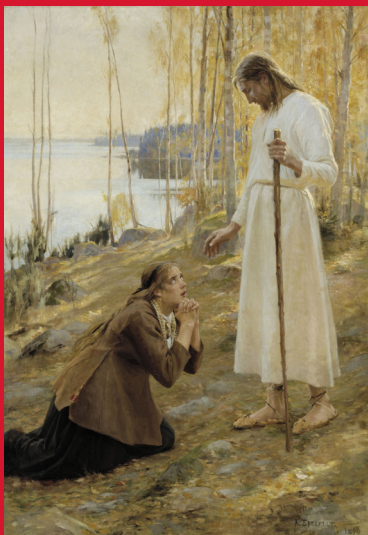
Vaikka Leino käyttää paljon uskonnollista kuvastoa ja aiheita, hän ei käsittäkseni pyri missään vaiheessa olemaan ainakaan ensisijaisesti tunnustuksellinen runoilija. Missään tapauksessa hän ei tähyä puhdasoppisuteen eikä dogmaattisuuteen. Kreikkalais-roomalaiset myytit esiintyvät hänen tuotannossaan rinnan juutalais-kristillisten kanssa. Leino uudisti myyttejä ja myös sepitti niitä.

Epäilemättä Leinoa kiehtoi mystiikka. Siitä on todisteena monien runojen legendahohde. Mutta yhtenäistä maailmankatsomusta, sen enempää uskonnollista kuin poliittistakaan, ei hänen taiteestaan ole syytä etsiä. Hän osaa kuvittaa niin uskonnollista kuin kirkonvastaista runouttaan raamatullisin viittein. Uskonnollinen kuvasto kelpaa hänelle mitä maallisimpaan aihepiiriin. Siitä syntyy kiehtova dialektinen väreily: arki muuttuu pyhäksi, pyhä alenee arjeksi; hyvästä ei ole pitkä matka pahaan, joka pian kurkottaa takaisin hyvää kohti. Tässä loputtomassa muodonmuutosten sarjassa on elämän viehäytys ja raskaus. Leino näki, että täydellisen hyvää ihmistä ei ole olemassakaan, vaan jokaisessa meissä on mahdollisuus pahaan, vaikkakaan se ei kaikissa pulpahtele pintaan yhtä herkästi. Ihmisen sosiaalisen tasa-arvon puolesta Leino puhui aina. Tässäkin hän mielellään puki ajatuksensa vuorisaarnan kristilliseen henkeen ja kielikuviin. Sama koskee tappamisen moraalista oikeutusta. Hämmästyttävän monissa teoksissa ja yksittäisissä kertovissa runoissa Leino tarkastelee yksilön joutumista ristiriitaan yhteisönsä moraalinormien kanssa. Siihen liittyvät myös poliittisen messiaan tematiikka sekä terrorismin kuvaukset. Näitäkin Leino käsittelee usein mytologioiden avulla.

Leinon tuotanto on ollut monen työpöydällä. Minulle innostavimpia ovat olleet professoreiden Maria-Liisa Kunnaksen (Nevala), Aarre M. Peltosen ja V. Tarkiaisen löydöt ja päätelmät. – Käyttämäni Leinon teokset sisältyvät sarjaan *Kootut teokset* (KT) I–XVI. Muista käyttämästäni mainittakoon *Kirjokeppi* (toimittaneet ja selityksin varustaneet Aarre Peltonen ja Eino Kauppinen), *Kirjeet I–IV* (toimittanut Aarre M. Peltonen), *Muistelmat Kulttuurikuvat Tunnustukset 1* (toimittanut Aarre M. Peltonen) sekä *Runot 1* (toisinnoilla ja tekstikritiikillä varustaen toimittanut Aarre M. Peltonen).

”Kumpikin yhtä suuressa
lemmenhurmiossa ja himossa
yksissä tuumin?
[...]

Moni runo Leinon *Helkavirsissä* päättyy tuhoon.
Erityisen usein tuhoon johtaa Eros:
milloin intohimona itsessään,
milloin mustasukkaisuuden vihaksi muuttamana,
joskus elämänpituisena suruna pettymysten tähden.
Eroottiset teemat ovat esillä jopa Leinon ’mystillisessä’ teoksessa
Alla kasvon Kaikkivallan. Siinä kohdataan myös
kulkuri-Kristus, joka
Helkavirsissä
ylttyy saunomaankin.”

Valioesseisti Esko Karppanen tuntee Leinonsa.
Hän kirjoittaa ajattelijasta, joka etsi vastauksia
suurimpiin kysymyksiin.
Metafysiikka, mytologia ja mystiikka ovat monille
uuvuttavia tyyliharjoituksia. Eino Leinolle (1878–1926)
ne olivat luomisen ja oivaltamisen maasto, jossa moderni
kirjailijakin voi käsitellä elämän ongelmia ankarasti mutta
turhitta tokeitta ja jatkaa seksuaalisuutta toisin keinoin.
Jumalten unet palauttaa Leinon taiteeseen sen koko rikkauden.